

گذر از شهروند به شهروند مسئول در دانشگاه (احمد عباسی، نوشین عباسی^۱)

چکیده

در این مقاله راهکارهایی که در یک دانشگاه برای تربیت شهروند مسئول و یا تغییر شهروند به شهروند مسئول باید به کار گرفته شود، مورد بررسی قرار گرفت. همچنین به این سؤالات پاسخ داده شد که دانشگاه با به کار بردن چه شیوه‌هایی می‌تواند به نمونه‌ی عینی شهروند مسئول برسد و شهروند مسئول چه ویژگی‌هایی دارد؟ امر به معروف و نهی از منکر، مبنا و معیار باید از در وصول پاسخ‌ها بوده است.

روش پژوهش با روش توصیفی تحلیلی به اطلاعات و نتایج مورد نظر دسترسی حاصل شد.

روش گردآوری اطلاعات: از روش مطالعه‌ی کتابخانه‌ای استفاده شد و به طریق فیش‌نویسی با مراجعه به منابع مختلف، داده‌های لازم یعنی روش‌های گوناگون تربیت و آموزش شهروند مسئول با تأکید بر امر به معروف و نهی از منکر، جمع‌آوری شد.

یافته‌ها: اعتمادسازی، خودباوری، آسان‌گیری تذکر زبانی، آموزش‌های عملی، برهان و حکمت، طرح سؤال، پاداش، برهان و استدلال و امثال این‌ها، نمونه‌های روش‌هایی به دست آمده است.

با جمع‌بندی راهکارهای بدست آمده، این نتایج حاصل شد که اعتدالی شخصیت، با استدلال، متقاعد نمودن و ایجاد باور، قبول امر به معروف و نهی از منکر، و تشویق درونی و برقراری ارتباط صحیح و تقویت رفتارهای مطلوب و تعامل، عوامل مؤثر در تربیت شهروند مسئول بوده است. رعایت اصول روانشناسی هم بر سرعت فعالیت‌های امر به معروف و نهی از منکر می‌افزاید.

واژگان کلیدی: امر به معروف و نهی از منکر، شهروند، شهروند مسئول، شهروندی، برهان و حکمت.

مقدمه:

امر به معروف و نهی از منکر هم از نشانه‌های بارز شهروند مسئول و هم اساس و پایه تربیت و آموزش یک شهروند مسئول به حساب می‌آید. این دو فریضه ضامن اجرای بقیه وظایف فردی و اجتماعی است.

امر به معروف و نهی از منکر با مضمون‌های یکسان، تعاریف فراوانی دارد. در احکام دین به تمام واجبات و مستحبات معروف و به تمام محرمات و مکروهات، منکر گفته می‌شود.

«هر کار خیر و پسندیده که عقل و شرع آن را خوب و برتر و دارای رجحان می‌داند، معروف است و عکس آن، منکر» (بسیج و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۱۵۱). تأکید بر این است که مصداق‌های امر به معروف و نهی از منکر باید شناخته شده و با عقل و شرع هماهنگ باشد.

^۱ - عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد .

انسان در کلام الله مجید به دو گونه توصیف شده است. از یک طرف به موجودی ضعیف، بخیل، ستمگر، جاهل، ناسپاس، طغیانگر، فخرفروش، عجول، مغرور و از طرف دیگر به موجودی برگزیده که دارای روحی است ملکوتی و خدا آشنا و کمال طلب. استعداد تکامل در انسان به حدی است که فرشتگان الهی از نیل به آن مقام ناتوانند، به همین جهت، ملائکه مأمور می شوند در برابر او سجده کنند و سر انجام به خلیفه الله معروف شده است (نوروزی - ۱۳۸۴ ص ۵۸).

با دقت در گفتار فوق، شهروند مسئول بودن یا عمل به وظایف و تکالیف شهروندی، راه دشواری نیست، زیرا خدای تعالی، استعداد ها، توان مندی ها و امکانات فراوانی به طور فطری در نهاد انسان قرار داده است که بالقوه وسیله تکامل و تعالی و سعادت او است. اگر این توان مندی های خدادادی در مسیر صحیح خود قرار بگیرد، تعالی فرد و جامعه به دنبال دارد و اگر در مسیر انحراف قرار بگیرد، نابودی، پی آمد آن است. امر به معروف و نهی از منکر، وسیله ای است برای شهروند مسئول شدن، شهروند مسئول باقی ماندن و آگاهی دادن به دیگران جهت حرکت در مسیر صحیح.

انسان موجودی اجتماعی است و عضو هر جامعه ای که باشد از یک پیشینه ی فرهنگی، تاریخی، سیاسی و اجتماعی تأثیر پذیرفته است. ادامه این زندگی اجتماعی مستلزم رعایت حقوق و وظایف شهروندی است و رسالت دانشگاه هم که خود نهادی برخاسته از این جامعه است باید دین خود را از نظر تربیت شهروند مسئول برآورده سازد.

هدف اصلی یا کلی این نوشته، بررسی راه و روش های تربیت شهروند مسئول در دانشگاه است؛ و هدف فرعی این است که شهروند مسئول چه ویژگی هایی دارد؟

تربیت شهروندی، فرایندی است که فرد انسانی را برای زیستن مسئولانه، خلاقانه، قانون مدارانه، ارزشمندانه و آگاهانه در جامعه آماده می کند. فردی که در این مسیر قرار می گیرد، در عین مشارکت فعالی که در زندگی اجتماعی و نهاد های جمعی دارد، ارزش های اخلاقی و دینی و هنجارهای فرهنگی جامعه را هم در خود درونی می کند (شرفی، طاهر پور، ۱۳۸۷، ص ۴۹).

مسئله اصلی گزارش علمی پیوست به این صورت قابل بیان است که دانشگاه چگونه و با چه شیوه ها یا راهکارهایی می تواند با تکیه بر امر به معروف و نهی از منکر، اعضاء خود را به شهروندانی مسئول، تغییر رفتار دهد و یا آنانی که خود رعایت حقوق شهروندی را سرلوحه ی زندگی شخصی و شغلی قرار داده اند تمجید و تکریم نماید؟

اهدافی که در این نوشته مورد نظر است عبارت است از: رسیدن به تعاریفی مستند و قابل قبول از مفاهیم شهروند، شهروند مسئول و حقوق و وظایف شهروندی بررسی و ارائه ی روش هایی که در دانشگاه به کار گرفته شود تا بتواند اعضاء خود را به

شهروندانی مسئول تبدیل نمایند. با توضیحاتی مرتبط، امر به معروف و نهی از منکر به عنوان مبنای نظری و عملی هر اقدامی در تربیت شهروند مسئول معرفی شود.

راه و روش‌هایی با تکیه بر علوم دینی و فلسفه تربیت در اسلام، روانشناسی و جامعه‌شناسی مورد بحث قرار می‌گیرد که نمونه‌ی آن‌ها روش‌های: علمی، خطابی، زبانی، پرسشی، مشارکتی، ارتباطی، الگویی و انگیزشی است و این که شهروند مسئول چه ویژگی‌هایی دارد؟

تأکید بر امر به معروف و نهی از منکر به عنوان زیر بنای تربیت شهروند مسئول در دانشگاه، محتوای هر کدام از روش‌های معرفی شده در این مقاله است و در حقیقت ضامن اجرای این رسالت و مصداق‌های تکالیف و وظایف شهروند مسئول خواهد بود. مقاله حاضر با روش توصیفی تحلیلی به انجام می‌رسد بنابراین فرضیه‌ی توصیفی با این عبارت: «دانشگاه با بررسی و مقایسه و تطبیق روش‌های تربیت دینی، روش‌های مطرح در روانشناسی، جامعه‌شناسی، علوم تربیتی و مصداق‌های امر به معروف و نهی از منکر می‌تواند به روش‌های کارآمد در تربیت و آموزش شهروند مسئول برسد» تعیین‌کننده مسیر فعالیت محقق می‌باشد.

شرحی کوتاه بر امر به معروف و نهی از منکر:

آیه الله مظاهری، معلم اخلاق و ریاست حوزه علمیه اصفهان در زمینه امر به معروف و نهی از منکر و حقوق شهروندی دیدگاه خود را در کتابی با عنوان «شهروند مسئول» بیان فرموده است که پاراگرافی از آن به شرح زیر ارائه می‌گردد:

مسلمانان وظیفه دارند تا افراد ناآگاه و سهل‌انگار را که وظایف دینی خود را انجام نمی‌دهند، به بهترین راهی که در آنان مؤثر است، به انجام دادن کار پسندیده امر کنند.

«کسی که با انجام دادن کاری ناپسند به خود و جامعه اش زیان می‌رساند، باید از کار او جلوگیری به عمل آید و چه بسا سکوت افراد صالح موجب ادامه یافتن منکر یا گسترش فساد در جامعه شود. همان گونه که با شیوع بیماری در جامعه، ابتلای به آن گسترش پیدا می‌کند و از این رو جلوگیری کردن از سرایت بیماری‌های اخلاقی نیز چنین است و در صورت اهمیت ندادن به آن‌ها ممکن است فساد در جامعه شیوع پیدا کند. بنابراین، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ی عمومی است و بر یک مسلمان واجب است. این وظیفه در جامعه اسلامی برای نهادهای عمومی و سازمان‌های دولتی بیشتر احساس می‌شود.» (مظاهری، بی‌تا، ص

(۱۰)

تعریف امر به معروف و نهی از منکر:

«آن چه را عقل و شرع نیکو می‌داند، معروف می‌نامند که در دایره‌ی احکام تکلیفی، همان واجب است.»

آنچه را عقل و شرع ناپسند می‌داند، منکر می‌نامند و در احکام تکلیفی، حرام و مکروه می‌باشد» (تحریرالوسیله به نقل از محدث ۱۳۸۳، ص ۶۷)

کن بالمعروف آمراً و عن المنکر ناهياً و بالخیر عاملاً و للشر مانعاً (غررالحکم و دررالحکم به نقل از محمد مظاهری ۱۳۸۷) امر به معروف کن و نهی از منکر نما، به کار خیر عمل کن و از کار بد مردم را باز دار.

محمد مظاهری (۱۳۸۷) در پیشگفتار کتاب نظارت نخبگان نکته‌ای به این مضمون آورده‌اند: . خداوند متعال همانگونه که خود را در هدایت بندگان به سوی سعادت راستین مسئول می‌داند، این مسئولیت را متوجه بندگان هم می‌داند، ابتدا رسولان و اولیاء الهی و سپس عالمان دینی و آن‌گاه روشنفکران و اندیشمندان جوامع بشری.

اجرای امر به معروف و نهی از منکر در جامعه کنونی مستلزم شناخت و بینش هر چه بیشتر شهروندان است. شهروند مسئولی که خود از امر به معروف و نهی از منکر استقبال می‌کند، در اجرای آن هم همه جوانب روش‌های عقلانی را باید بشناسد و با هوشیاری کامل، معروف و منکر را درک کند، آن‌گاه به عنوان شهروند مسئول، در پی اجرای فریضتین باشد.

تعریف شهروند Citizen :

شهروند یعنی عضو یک اجتماع سیاسی که دارای حقوق و وظایفی در ارتباط با این عضویت است. (آنتونی گید، مترجم، صبوری، ۱۳۸۲ ص ۷۹۵)

تعریف شهروندی ship Citizen :

شهروندی یعنی روش زیستن در یک شهر بر طبق اصول و قواعد و قوانین خاص.

(شریفی، طاهر پور، ۱۳۸۴ ص ۵۰)

شهروندی همراه با مسئولیت‌پذیری یک ویژگی بارز انسانی است که از نیاز انسان به همراهی مسالمت‌آمیز با دیگران، آگاهی نسبت به حقوق و وظایف خود و حقوق وظایف دیگران، وجود اخلاق مشارکت‌جویانه، مسئولیت‌پذیرانه و آگاهانه و فعال‌پدید می‌آید. شهروند مسئول به خود انسانی که متکی بر ارزش‌های الهی است روی می‌آورد و ارزش‌های اسلامی را فرا راه خود قرار می‌دهد. رعایت ارزش‌های اخلاقی و دینی شرط اساسی ادعای شهروندی اسلامی است. در فرهنگ اسلامی، شهروندی به دست‌یابی فرد به هویتی نوید می‌دهد که آن فرد هویت‌یابی خود را مدیون بینش اسلامی، پای‌بندی به اصول دینی، ادای فرایض، آگاهی و عمل به تعالیم اسلامی و رعایت ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و حفظ روابط با اجتماع و قبول و احساس مسئولیت می‌داند. (همان، ص ۵۲)

شهروند مسئول :

شهروند مسئول عبارت است از کسی که نه تنها در مجتمعی زیستی (شهر) زندگی می‌کند بلکه مجموعه‌ای از قوانین، فعالیت‌ها، رابطه با سایر شهروندان، با مدیران شهر، با نهادها، ارزش

ها، تکالیف مشارکت ها، همکاری ها را با دیگر اعضا دارد و در تصمیم گیری ها، ایفای نقش می نماید و در موقعیت های مقتضی امر به معروف و نهی از منکر را سر لوحه زندگی اش قرار می دهد و به هنجارهای جامعه احترام می گذارد.

مؤلفه های شهروند مسئول در جامعه ی اسلامی:

مؤلفه ها یا ویژگی های شهروند مسئول، صفات و توان مندی هایی است که عضو جامعه خود را با آن نشانه ها معرفی می کند.

خصوصیات مورد نظر به شرح زیر قابل بیان است:

۱- اعتقاد به مبانی اسلامی، آگاهی از تعالیم اسلامی و عمل به فرایض اسلامی.

شهروند مسئول، مناسک عبادی را اجرا می کند و در مناسکی که جنبه جمعی دارد تعاملات اجتماعی را با دید اعتقادی و دینداری دنبال می کند. در برابر برادران دینی و غیردینی آن چه را که تعالیم اسلامی تأکید نموده انجام می دهد و از آن چه را که تحریم نموده، دوری می کند، امر به معروف و نهی از منکر فرا راه او است.

۲- شناخت اصول و مقررات و بایدها و نبایدهای نهادی که عضو آن است.

نهاد خانواده، نهاد مدرسه، نهاد دانشگاه و هر نهادی که شهروند عضوی از آن است باید آیین نامه ها و مقررات آن نهاد و سازمان یا عرف آن جامعه، چه کوچک و چه بزرگ را بشناسد و خط مشی خود قرار دهد.

۳- شناخت فرهنگ جامعه و باور آن فرهنگ:

فرهنگ هر جامعه، تاریخ آن جامعه را هم در بردارد. شهروند مسئول به این فرهنگ پای بند است. پای بندی به فرهنگ، هویت فرد را بیشتر نمایان می سازد.

۴- شهروند مسئول به اولین نهاد نشان دهنده شهروند مسئولیت شناس یعنی خانواده وابسته است. نهاد خانواده را محترم می شمارد. به فرهنگ و ارزش ها و سنت خانواده پای بند است.

۵- شهروند مسئول مهاجم فرهنگی را می شناسد. شهروند مسئول به عواقب مهاجم فرهنگی مانند بحران هویت، ابتذال اخلاقی، انحراف فکری، انحراف از معیارهای جامعه، لرزان شدن بنیاد خانواده، سستی باورهای دینی و فرهنگی واقف است و یکی از راه چاره ها را امر به معروف و نهی از منکر می داند.

۶- شهروند مسئول در پی گسترش آگاهی است.

شهروند مسئول باید آگاهی یا معلومات عمومی به حد نیاز را داشته باشد و چون بحث این مقاله، شهروند مسئول دانشگاهی است، ضرورت دارد که آگاهی و علم تخصصی را به دست آورد.

۷- شهروند مسئول، آگاه، هشیار، دقیق، تیزبین، آینده نگر، مشارکت پذیر و دلسوز و یاور دیگران است.

۸- شهروند مسئول قانون مدار است.

۹- شهروند مسئول، خلوص دارد، صمیمی است و از تحقیر و تبعیض و تکبر و افراط و تفریط پرهیز می‌کند.

شیوه های امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه یا راهکار تربیت شهروند مسئول:

در جا به جای سطور این نوشته به امر به معروف و نهی از منکر و شهروند مسئول به عنوان دو واژه کلیدی مرتبط اشاره شده است. پیام و کاربرد و اعمال دو واژه مذکور مکمل و لازم و ملزوم یکدیگرند. به تعبیری می‌توان گفت شهروند مسئول، گیرنده و اجراکننده‌ی امر به معروف و نهی از منکر است. امر به معروف، عمل به پسندیده‌های مورد قبول عقل و شرع را یاد آوری می‌کند و نهی از منکر، ترک و دوری از غیر ارزش‌ها و ناپسندیده‌های عقل و شرع و ممنوع‌هاست. بنابراین، شهروند مسئول شدن آحاد جامعه در هر جامعه‌ای که حضور داشته باشند، خصوصاً دانشگاه، نیاز به آموزش دارند. محتوای برنامه آموزشی شهروند مسئول شدن را، مصداق‌ها و شرایط امر به معروف و نهی از منکر تعیین می‌کنند، اما این آموزش یا انجام و اجرای دو فریضه نیاز به شیوه و روش دارد تا زمینه رشد افراد به طرف شهروند مسئول شدن فراهم گردد. در صفحات بعد شیوه‌های تربیتی مؤثر توضیح داده می‌شود.

در تربیت شهروند مسئول بعد از خانواده، سازمان‌های آموزشی، مهمترین هستند. در بسیاری از جوامع، که جامعه ایرانی هم جزء آن است، هر فردی حدود دو دهه از عمر خود را به صورت برنامه‌ریزی شده در سازمان‌های آموزشی می‌گذراند که آخرین پله‌های آن تحصیلات دانشگاهی است. با توجه به بحث فوق، رسالت دانشگاه در تربیت شهروند مسئول با زیربنا قرار دادن امر به معروف و نهی از منکر رسمیت پیدا می‌کند. شیوه‌هایی که ذیلاً ارائه می‌گردد برگرفته از داده‌های تربیت دینی، روانشناسی و جامعه‌شناسی است. برخی از شیوه‌های مورد اشاره کاملاً اجرایی و عینی و برخی دیگر بر تغییر درونی و شخصیتی تأکید دارند و مواردی هم به ویژگی‌های سازمان یا مجری اشاره دارد.

۱- هماهنگی و هم‌سوئی برنامه‌های افراد و دوائر دست‌اندرکار تربیت و تهذیب رفتاری و اخلاقی در دانشگاه در صورتی امر به معروف و نهی از منکر کارآئی مورد انتظار را خواهد داشت که در مشخص شدن مصداق‌ها و راهکارها و زمان اجرا و برنامه‌ریزی‌ها، مشورت و همانندی وجود داشته باشد. درک یکسان از شرح وظایف و تکالیف شهروند مسئول در هر سازمان آموزشی خصوصاً دانشگاه شرط پیشرفت است. هر قسمت از دانشگاه یا هر سازمان دیگر که رسالتی در تربیت شهروند مسئول دارد باید روش‌ها و چهارچوب‌هایی هماهنگ داشته باشند.

۲- تذکر و تقویت بنیه دینی و رشد باور به امر به معروف و نهی از منکر:

وجود روحیه دینی که در اعضاء دانشگاه یا هر شهروندی وجود دارد باید به طرق گوناگون از برگزاری اعیاد مذهبی تا مراسم

دیگر، زیارت ها، بازدیدها، مسابقات، طرح سؤال، تشویق، سخنرانی و. . . یادآوری گردد. با روش الگویی و مشاهده ای، بنیه دینی تقویت گردد. با توضیح و تشریح مصداق های امر به معروف و نهی از منکر، باور و بینش و بصیرت شهروندان گسترش یابد. خلوص و باور دست اندر کاران، ضامن اجرای بند فوق است.

۳- ارتباط با خانواده:

تربیت شهروند مسئول در دانشگاه امری است پویا و متغیر. اگر تربیت شهروندی بر روی یک پیوستار قرار بگیرد، نقطه آغازین پیوستار، خانواده است و شهروندی خانواده اولین شهروندی است که تجربه می کند و وظایف شهروند مسئول را می آموزد (شرفی، طاهر پور، ۱۳۸۷، ص ۵۰)

۴- نهاد خانواده در جریان امر به معروف و نهی از منکر و تأکید های شهروند مسئول اجرا شده در دانشگاه باشد. اگر دانشگاه می خواهد تلاش هایش در زمینه امر به معروف و نهی از منکر و حقوق و وظایف شهروندی به نتیجه برسد باید با خانواده های همه دانشجویان به طور اعم و با برخی از دانشجویان به اخص در تماس باشد و خانواده ها هم از هر چه در زمینه های فوق در دانشگاه می گذرد مطلع باشند.

۵- آموزش خانواده:

دانشگاه برای پیشبرد اهداف مطرح در این مقاله، می تواند خانواده ها را دعوت کند و در جلسات ۲ ساعته، آموزش های لازم در قالب همکاری و همدلی و مشورتی ارائه دهد.

۶- اعتلای «عزت نفس» دانشجویان:

دانشگاه از روانشناسان، مشاوران یا رشته های تخصصی علوم تربیتی کمک بگیرد تا راه های برخورداری از عزت نفس بالا را به دانشجویان آموزش دهند.

«عزت نفس ضعیف، تسلیم شدن سریع را به دنبال دارد. افرادی که خود را ضعیف و دست کم می گیرند، آسان تر تحت تأثیر پیام های منفی قرار می گیرند»

(الیوت ارونون، مترجم، شکرکن ۱۳۸۶)

۷- اعمال امر به معروف و نهی از منکر غیر مستقیم:

انتظار، مقاومت می آورد. گاهی لازم است محتوای امر به معروف و نهی از منکر غیر مستقیم اجرا شود، اگر مستقیم باشد، آمادگی مقاومت به دلیل انتظار بیشتر می شود.

۸- استدلال، قدرت اثر بخشی امر به معروف و نهی از منکر را بالا می برد.

اگر مصداق های امر به معروف و نهی از منکر همراه با دلیل و منطق بیان شود، پذیرش بیشتری دارد. استدلال زمینه متقاعد شدن را افزایش می دهد. دامنه خشونت را کاهش می دهد. البته برای تعدادی از مردم، آموزش بهتر از استدلال است یعنی گروهی از شهروندان هوشمندی درک استدلال را ندارند و اینجاست که آموزش ضرورت می یابد.

۹- توجه به برنامه درسی پنهان:

در سازمان های آموزشی خصوصاً دانشگاه علاوه بر استفاده از برنامه درسی رسمی باید به برنامه درسی پنهان هم توجه شود. فضای کلاس، فضای دانشگاه، فضای سبز، رفتار افراد گروه، مشارکت ها، همکاری ها، امکانات، همکاری ها، تفاوت های فردی اعضا سازمان و امثال این ها در سرعت بخشیدن یا کند نمودن اهداف مؤثرند. برنامه درسی پنهان که در حد خود، فصلی از فصول بحث های تعلیم و تربیت است، اثر سوق دهنده و بازدارنده دارد.

۱۰- تذکر زبانی:

شیوه صراحت، اختصار، قاطعیت، اعتدال و متانت گفتار همراه با عطف لازم است. مهارت های گفتاری به اثر بخشی تذکرات کمک می کند. لحن تذکر زبانی مؤثر است (اکبری، ۱۳۸۶).

۱۱- تغافل:

به معنای خود را به نادانی زدن، ندیدن، نشنیدن و نبودن است. مسئله ای پیش می آید اما متولیان نادیده بگیرند. گاهی علت غرق شدن افراد در نابسامانی ها به دلیل عدم تغافل است (محدثی، ۱۳۸۱، ص ۶۳).

۱۲- شخصیت دادن به افراد:

محترم شمردن، اعتماد داشتن، تشویق و تمجید، معرفی فعالیت های مثبت افراد به عبارت دیگر تکریم افراد، تأثیر امر به معروف و نهی از منکر را افزایش می دهد و شهروند مسئول را وظیفه شناس تر می کند (همان).

۱۳- آموزش عملی:

آموزش ها، محسوس و عینی باشد. آن چه آموزش داده می شود، مصداق و شاهد عینی داشته باشد. اگر بحث در مورد احترام گذاشتن است، توأم با احترام باشد (کریمی، ۱۳۸۵).

۱۴- استفاده از روش الگویی:

آن چه را که به عنوان تکلیف و وظیفه برای شهروند مسئول در نظر گرفته می شود و یا به عنوان امر به معروف و نهی از منکر در دانشگاه باید مورد تأکید باشد، موقعی بازده دارد که همان تکالیف و وظایف یا معروف و منکر در آموزش دهنده یا آمر و ناهی، عملاً مشاهده شود. به عبارت دیگر آمر و ناهی الگو و اسوه به حساب آیند.

حضرت امام صادق (ع) می فرماید «کونوا دعاه الناس باعمالکم» با عمل خود مردم را به خیر و حق دعوت کنید (گزارش جلسه پنجم کمیته امر به معروف و نهی از منکر واحد شهرکرد، ۱۳۸۷، ص ۴۵).

۱۵- طرح سؤال:

به صورت های مختلف، طرح سؤال امکان دارد. دانشگاه می تواند جلسات پرسش و پاسخ در ارتباط با عناوینی که به زمینه معروف و منکر یا نشانه های شهروند مسئول، مربوط می شود، با اعلام قبلی تشکیل دهد. این جلسات با در نظر گرفتن زمان و مکان و

موقعیت اجرا، مختلط یا به تفکیک جنسیت و فردی یا گروهی و بر حسب اقتضاء اجرا می شود. اما مجری یا اداره کننده جلسه باید متصف به اوصافی باشد که جذب کننده است، از احاطه علمی تا مدیریت و اخلاق اجتماعی.

۱۶- تشکیل جلسات بحث گروهی و تجزیه و تحلیل مسائل رفتاری: در این جلسات، مسائل پیش آمده در ورطه آموزشی، تجزیه و تحلیل می گردد. اداره این جلسات با جلسات پرسش و پاسخ یا طرح سؤال تفاوت دارد. دقت و مهارت و تسلط بیشتری می طلبد. تعداد شرکت کنندگان در این گونه جلسات باید محدود باشد. ۶ تا ۲۰ نفر، یکی از پیشنهادها است (شعبانی، ۱۳۸۱، ص ۲۷۳).

۱۷- به کارگیری اصول یادگیری و تغییر رفتار: آمر و ناهی می توانند برای اصلاح و تغییر رفتار شهروند، اصول تغییر رفتار که در منابع روانشناسی یادگیری و پرورش مطرح می شود کمک بگیرند. سیف (۱۳۸۶)، یکی از روانشناسان کشور در کتاب روانشناسی پرورشی، اصول تغییر رفتار را به چهار دسته تقسیم می کند:

۱- روش های افزایش نیرومندی رفتارهای مطلوب.

۲- روش های ایجاد رفتارهای مطلوب.

۳- روش های نگهداری رفتارهای مطلوب.

۴- روش های کاهش و حذف رفتارهای نامطلوب.

هر کدام از چهار روش فوق شرح مبسوطی دارد.

۱۸- تشویق:

با شناخت موقعیت، توجه به تفاوت های فردی و شناخت شهروند و در نظر گرفتن امکانات و شرایط و ضوابط، تشویق انجام بگیرد. از تشویق عینی (پاداش و . .) و تشویق عاطفی (شخصیت دادن و .) استفاده شود. تشویق عاطفی، اثر ماندگارتری دارد.

۱۹- تقویت منفی:

در بسیاری از موارد برای تغییر رفتار یا افزودن رفتار خوب، می توان از تقویت منفی استفاده نمود. یعنی محرک آزار دهنده که عامل بروز ناسازگاری است حذف گردد.

۲۰- استفاده از جلسات مشاوره:

۲۱- دعوت بعضی از شهروندان در دانشگاه یا غیر دانشگاه به اتاق مشاوره که غالباً مشاوره فردی است در به ثمر رساندن امر به معروف و نهی از منکر و تربیت شهروند مسئول، نقش بسیار مهمی دارد.

نتیجه گیری:

هدف کلی این مقاله، شناخت شهروند مسئول است و راهکارهای اجرایی امر به معروف و نهی از منکر و تربیت شهروند مسئول در دانشگاه را دنبال می کند. شهروند مسئول، عضوی از جامعه است که حقوق و وظایفی دارد، در تصمیم سازی ها و تصمیم گیری ها شرکت

دارد، ارزش های جامعه را رعایت می کند و در موقعیت های مناسب به امر به معروف و نهی از منکر می پردازد. شهروند مسئول به مؤلفه هایی پای بند است؛ اعتقاد به مبانی اسلامی، قبول ارزش های خانواده، آگاه به ارزش های جامعه و عمل به ارزش ها، فرهنگ جامعه را باور دارد. مقررات نهاد مربوط به خود را می شناسد و به آن ها احترام می گذارد. سد راه تهاجم فرهنگی است و در پی دانش افزایی و همکاری با دیگر شهروندان است.

نتیجه بحث های ارائه شده این است که امر به معروف و ناهی از منکر باید پسندیده ها و ناپسندها را معرفی کنند. شهروند باید خود را به اوصافی متصف نماید تا شهروند مسئول به حساب آید. که این اوصاف می تواند همان معروف ها باشد و معروف هایی که عقل و شرع قبول دارند. شیوه هایی جهت امر به معروف و نهی از منکر اثر گذار و تربیت شهروند مسئول بیان شده است که به تعدادی از آن ها اشاره می شود. هماهنگی برنامه ها، تقویت و تذکار بنیه دینی، ارتباط با خانواده، امر به معروف و نهی از منکر غیر مستقیم، اعتدالی عزت نفس، توجه به برنامه درسی پنهان، آموزش علمی و الگویی، طرح سؤال، تشویق و تقویت منفی و امثال این ها. این گفته هم مورد تأکید است که اجرای این شیوه ها نیازمند آمران و ناهیان مسلط و الگو و موقعیت شناس و آگاه دارد.

مخاطب مستقیم این نوشتار، دست اندرکاران اجرایی سازمان های آموزش عالی یعنی اساتید، روسا و معاونین و مسئولان دفاتر فرهنگی واحد آموزشی و کسانی می شود که به صورت رودررو با دانشجویان رو به رو هستند و مخاطبان غیر مستقیم هم، تمامی مدیران ستادی دانشگاه خواهند بود تا با عملیاتی نمودن یافته های این گزارش علمی و با اتکاء به امر به معروف و نهی از منکر به عنوان زیر بنا، همه ساکنان دانشگاه، شهروندانی مسئول شوند.

منابع:

- آنتونی کید، (۱۳۸۲)، جامعه شناسی، ترجمه ی منوچهر صبوری، تهران، نشرنی، چاپ هفتم.
- اکبری، محمد رضا، (۱۳۸۶)، احیاء امر به معروف، قم، نشر پیام آزادی، چاپ اول.
- الیوت ارونون، (۱۳۸۶)، روانشناسی اجتماعی، ترجمه ی حسین شکرکن، تهران، رشد، چاپ هجدهم.

- بسیج، احمد رضا و همکاران (۱۳۸۷)، نظارت نخبگان، شهرکرد، نشر سدرالمنتهی، چاپ اول.
- سیف، علی اکبر، (۱۳۸۶)، روانشناسی پرورشی، تهران، نشر آگاه، چاپ دهم.
- شرفی، محمد رضا و طاهر پور، محمد شریف، (۱۳۸۷)، نقش نهاد آموزشی در تربیت شهروندی، تهران، شورای انقلاب فرهنگی، نشریه مهندسی فرهنگی، سال دوم، شماره ۱۶ و ۱۵ فروردین و اردیبهشت.
- شعبانی، حسن، (۱۳۸۲)، مهارت های آموزشی و پرورشی، تهران، سمت، چاپ دوازدهم.
- کمیته امر به معروف و نهی از منکر واحد شهرکرد، (۱۳۸۷)، دفتر فرهنگی واحد شهرکرد، ص ۴۵.
- کریمی، مرزبان، (۱۳۸۵)، درباره ی فرهنگ، شهرکرد، نشر سدرالمنتهی، چاپ اول.
- محدثی، جواد، (۱۳۸۱)، راه رشد (امر به معروف و نهی از منکر)، تهران، ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر.
- مظاهری، حسین، (بی تا)، شهروند مسئول، شهر ری، دفتر فرهنگ اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری، ص ۱۰.
- نوروزی، محمد، (۱۳۸۴)، آسیب شناسی رفتاری انسان از دیدگاه قرآن، مشهد، دفتر تبلیغات اسلامی خراسان، چاپ اول.

شهر و نذ مسئول